

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ,
АСПІРАНТІВ, СПІВРОБІТНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ**

(Суми, 21-22 квітня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

воспитанию новой личности, которая станет толерантным и адаптивной к различным ситуативных проявлений современного общества.

1. Ніколенко, Д.М. «Гендерні проблеми вищої школи України» [Текст] / Д.М. Ніколенко // 19-й Молодіжний форум «Рідіоелектроніка та молодь у XXI ст.». – Х.: СМІТ. – т.8, 2015. – С. 159-16

2. Братченко, С. Образование: ненасилие, толерантность и гуманитарная экспертиза [Електроний ресурс] / Портал: «Толерантность – гармония в многообразии». – Режим доступу: <http://www.tolerance.ru/VT-3-4-obrazovanie.php?PrPage=VT>

ГЕНДЕР У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Ситникова Ю. В., *викладач*
(Харківська національна академія міського господарства)

Сьогоднішня тенденція, спрямована на загальне переформатовування суспільних відносин, перегляд його патріархальних настанов та зміни їх на егалітарні, зумовлює постійний науковий та громадський інтерес до гендерної проблематики.

Такі зміни у суспільному житті відбуваються неоднорідно, результати неоднозначні та зустрічають труднощі на своєму шляху. В чому полягає причина і як можна їх уникнути, або зменшити негативний вплив на молоду особистість? Розглянемо деякі шляхи та можливості їх вирішення в процесі формування гендерно-сприятливого, або гендерного-свідомого, комутативного простору в вищому навчальному закладі.

Поняття комунікації є міждисциплінарним, тому існують різні тлумачення. Загалом її визначають як соціальний процес взаємодії між представниками соціуму та його результат, підкреслюючи його змістовну сторону, або ж процес обміну інформацією (спілкування). Тож це є процес встановлення інформаційного обміну між людьми, який одночасно впливає на усіх учасників цього процесу в бік збагачення, поповнення або зміни їх світогляду. Середовище в якому спілкуються та мешкають люди є комунікативним. Л. Е. Орбан-Лембрик визначає його як соціально-психологічне середовище, в якому наявна можливість формування «адекватної комунікативної моделі спілкування», в якому також відбувається не лише обмін

інформацією але й «налагодження діалогу, взаєморозуміння між учасниками комунікації», в якому закладено досягнення результату спілкування [1]. О. В. Родін розглядає комунікативний простір як цілісне й системне утворення, розгорнутого у динамічному процесі як зв'язок станів та який має внутрішні та зовнішні ресурси саморозвитку [2]. Тож, це своєрідне середовище, в якому завдяки спілкуванню, як обміну інформацією, між суб'єктами утворюються взаємозв'язки, які спричиняють взаємовплив на учасників цього процесу. Сам процес, або ж його змістовна частина – інформація, по собі містить внутрішні резерви щодо формування, розвитку та корекції комунікаторів й реципієнтів, в залежності від того на скільки вони підготовні та здатні до цих якісних змін. Тому, саме від ефективності організації комунікативного простору, його об'єктивності, варіативності, активності та насиченості, залежить який позитивний чи негативний вплив буде здійснено на особистість.

Комунікативний простір є підпростором загального інформаційного поля. Воно оточує людину з першого дня її життя. Воно чинить постійний вплив на формування особистості. Воно насичує її знаннями, орієнтирами, формує комунікативні навички та ставлення до світу, оточення й власне себе як особистості, прищеплює стереотипи та намагається скеровувати особисту поведінку. Слід зазначити, що це вплив не інформації, а людей, які презентують її, інтерпретуючі її суб'єктивно, інколи, й нав'язливо та безапеляційно.

Етапи зміни комунікативного простору (його розширення, збагачення, вдосконалення, узгодження з соціумом) відбувається через зміну соціокультурного середовища від родини до професійного світу, а потім власної родини. Дійсно родина є головним ретранслятором комунікативного досвіду людини, але не менш важливим є школи та вищі навчальні заклади. Шкільні роки, які вже пройшли, – це етап фундаментального формування взаємовідносин, але характеризуються дифузністю, невизначеністю та нестійкістю професійних уявлень. Це лише первинний етап диференціації власних інтересів. Етап вступу та навчання у вишу можна охарактеризувати як етап становлення (усвідомлення) особистості, її професійної ідентичності, залучення до відповідного соціуму спеціалістів певної області знань. Заключний етап – це безпосередньо вихід на роботу, індивід зустрічається обличчям до обличчя з вимогами виконувати виробничі обов'язки та застосовувати отримані знання на практиці. Цей етап складний, саме тут перевіряється особистість, саме тут може відбутися повне розчарування, неприйняття законів й принципів професійного співтовариства. Таким чином, цей етап може продемонструвати всі допущені помилки на попередніх етапах

самовизначення. Щоб це не відбулося, необхідна цілеспрямована підготовча робота координаторів, що ведуть особистість за всіма етапам її формування, якими є вчителі та викладачі.

Комунікативний простір вищого навчального закладу М. О. Мішулина визначає як потенційне середовище умов для плідної соціалізації молоді, для здійснення комунікативних процесів, зумовлених процесами навчання та виховання, та «сукупність комунікативних практик, які здійснюються в межах специфічних полів», які й утворюють цей комунікативний простір. Сукупність полів являє собою, по-перше, умови для передачі знань; по-друге, людське середовище (студенти, викладачі, співробітники) [3]. Як бачимо, дослідниця підкреслює потенційно-формуючий вплив комунікативного простору вищу. Цей вплив комунікативний простір чинить на суб'єктів не лише через інформацію (її якість, цілісність, наповненість), але й через створені умови, які є сприйнятливими для даного соціального осередку ВНЗ.

Комунікативний простір вищу, дійсно, є багатограним. Ми зосередимось на студентстві. Студенти є основними суб'єктами комунікативних практик у цьому просторі. Вони належать до різних вікових категорій, мають різні рівні соціальної обізнаності та активності, різні сімейні цінності, стереотипи та бажання, прагнення, настанови. Тому налагодження комунікативних зв'язків (діалогічних відносин із зворотнім зв'язком) та створення спільного інформаційного поля (взаєморозуміння та адекватного сприйняття іншої думки) є важливим й цінним для формування особистості професіонала нового покоління.

Біологічна диференціація за ознакою статі поділяє студентський соціум на жінок та чоловіків, а соціальні упередження та гендерні стереотипи на пасивних (обслуговуючих) та активних (керуючих) його членів. Завдяки саме гендерним стереотипам зазвичай відбувається зниження ступеня особистої свободи. Це має прояв не тільки під час прийняття рішення, але й об'єктивного сприйняття інформації, бачення своєї власної індивідуальності, бажання проводити комунікативні дії. Неприйняття себе як впевненої, самодостатньої особистості перешкоджає внутрішній комунікації людини, що зумовлює невміння (небажання) вести зовнішню комунікацію з іншими. Отже, формування комунікативного простору вищого навчального закладу зумовлено соціально-гуманістичними потребами суспільства, які зазначають необхідність врахування гендерного конструкта особистості в реалізації комунікативних практик. Мета якого інформування молоді та орієнтування їх на вільне самовизначення, зниження негативного впливу існуючого гендерно-рольового розподілу соціальних статусів, відкриття можливостей для його змін.

Серед умов, що допомагають відтворенню гендерного балансу, слід підкреслити розбудову гендерно-сприятливого комунікативного простору. Він характеризується таким станом міжособистісних комунікацій між представниками різних статей, що виявляється через налагодження стосунків на принципах гендерної рівності та толерантності, та допомагає відчуті іншу людину (разом з її життєвою позицією та думками) та прийняти її своєрідність, тим самим допомагає спрямовувати діяльність колективу на ефективне вирішення виробничих або навчальних завдань [4]. Значні можливості для цього представляє реалізація інтерактивного навчання, зокрема, корпоративна робота, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань. Завдяки цим технологіям відбувається активізація пізнавальної діяльності, заохочення до налагодження міжособистісних відносин, формується комунікативний досвід ведення змістовного діалогу та вміння слухати та прислухатися до думок інших, формується гендерна свідомість. А організація осередків активного спілкування й співпраці допоможе студентству вийти за межі звичайної «зони комфорту», пізнати щось нове й невідоме, подивитись по-іншому на вже відоме. Такі осередки (тематичні клуби) гендерної просвіти та консультаційні центри генеруватимуть розвиток рефлексивної свідомості особистостей. Створення комунікативного простору для студентства має відбуватися завдяки як вербальним (диспути, обговорення, змагання, культурно-ознайомчі заходи тощо) так й невербальним (організація простору, знакові підказки тощо) комунікаційним технікам.

Перспективними шляхами вирішення цього питання вбачаємо наступні заходи, а їх активне впровадження доцільно доручити Гендерними центрами вищих навчальних закладів. Серед яких, вже зазначені нами раніше: збільшення інформаційної підтримки та реклами діяльності Гендерних центрів у вишах (популяризація, активізація, інформатизація, наочність); розширення співпраці з Студентськими Сенатами вишів; залучення студентства до організації літніх таборів гендерної просвіти; залучення до роботи у Гендерних центрах чоловіків (студентів та викладачів) [4]; а також, залучення студентства (студентів та студенток порівно) до науково-дослідної роботи Гендерних центрів, підготовка дослідницьких проєктів; проведення гендерної експертизи (у двох розрізах: студентський та викладацький погляд) комунікативного простору ВНЗ з метою визначення наявних невербальних знаків в організації простору націлених на формування гендерно-сприятливого мікроклімату у вишу; розробка рекомендацій та заходів щодо організації гендерно-сприятливого комунікативного простору ВНЗ тощо.

1. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник : у 2-х кн.; Кн. 1 : Соціальна психологія особистості і спілкування / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Либідь, 2004. – 574 с.
2. Родин А. В. Коммуникационное пространство как социальная реальность : автореф. дис. канд. филос. наук. / А. В. Родин; ГОУ ВПО «Мордовский государ. ун-т им. Н. П. Огарева». – Саранск, 2009. – 24 с.
3. Мішулина М. О. Вищий навчальний заклад як специфічна форма комунікативного простору. / М. О. Мішулина // Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2013. – № 2 (6). – С. 15-19.
4. Ситникова Ю. В. Формування гендерно-сприятливого мікроклімату в сучасному вищому навчальному закладі / Ю. В. Ситникова // Гендерна політика міст : історія і сучасність : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 6–7 жовтня 2015 р. / [редкол.: Н. Бібік, Г. Фесенко, О. Першай] ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-в ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – Вип. 5. – С. 258-262. – Режим доступу http://gc.kname.edu.ua/images/docs/gengern_policy_2015/gend_policy_36.pdf

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ»

Топоренко О., *аспірант*
(*Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка*)

Зміст дисципліни «Захист Вітчизни» достатньо чітко демонструє гендерну стратифікацію як у Збройних силах, так і у суспільстві, відображаючи нерівний статус хлопців/дівчат у питаннях організації навчально-виховного процесу. Як відомо, даний предмет законодавчо розділений за статевою ознакою, тобто передбачені різні навчальні програми для дівчат і хлопців. Старшокласниці мають право вибору програми для хлопців – сучасна статистика свідчить про те, що близько 3% старшокласниць змінюють «Основи медичних знань» на «Захист Вітчизни».

При цьому, досвід роботи та спеціальні дослідження у даній галузі свідчать про необхідність здійснення навчально-виховної діяльності із дівчатами в умовах військового колективу за спеціальним напрямком, який відрізняється від організації навчально-виховного процесу для юнаків. Дане завдання можливо розв'язати шляхом інтеграції гендерного підходу до вивчення вказаної дисципліни. Вивчення сутності та впровадження його у освітній процес здійснювали науковці Богущ А.,